

**Conceptexamenprogramma
wiskunde maatschappij
C&M - havo**

Conceptexamen- programma

Wiskunde maatschappij – C&M

Havo

September 2024

slo

een doordacht curriculum
dat doen we *samen*

Verantwoording

2024 SLO, Amersfoort

Mits de bron wordt vermeld, is het toegestaan zonder voorafgaande toestemming van de uitgever deze uitgave geheel of gedeeltelijk te kopiëren en/of verspreiden en om afgeleid materiaal te maken dat op deze uitgave is gebaseerd.

Auteur

SLO

Informatie

SLO

Postbus 502, 3800 AM Amersfoort

Telefoon (033) 4840 840

Internet: www.slo.nl

E-mail: info@slo.nl

AN 9.8055.001

Inhoudsopgave

1. Inleiding	4
Leeswijzer	4
Meer informatie	4
2. Karakteristiek wiskunde maatschappij	5
Kenmerken van het vak wiskunde	5
Wiskunde maatschappij als schoolvak	5
Wiskunde maatschappij in de schoolsoorten	6
Havo	6
Vwo	7
3. Raamwerk met domeinen en subdomeinen	8
4. Eindtermen	9
Domein A Wiskundige concepten	9
Subdomein A1 Concepten bij activiteiten	9
Subdomein A2 Getallen en variabelen	9
Subdomein A3 Data en kans	11
Subdomein A4 Verbanden	12
Subdomein A5 Keuzeonderwerp	13
Domein B Wiskundige activiteiten	14
Subdomein B1 Wiskundig probleemaanpakken	14
Subdomein B2 Onderzoeken met modellen	15
Subdomein B3 Redeneren en bewijzen	16
Subdomein B4 Digitaal wiskundig gereedschap	17
Domein C Wiskundige oriëntatie	18
Subdomein C1 Formuleren en communiceren	18
Subdomein C2 Wiskundige houding	19
Bijlage - Begrippenlijst wiskunde	21

1. Inleiding

Voor je ligt het conceptexamenprogramma wiskunde maatschappij – C&M voor het havo. De afgelopen twee jaar heeft de vakvernieuwingscommissie wiskunde dit conceptexamenprogramma ontwikkeld – tegelijkertijd en in samenhang met zeven andere conceptexamenprogramma's wiskunde maatschappij voor C&M en E&M en wiskunde natuur voor N&G en N&T voor havo en vwo. SLO voert in [opdracht](#) van het ministerie van OCW regie over de actualisatie van het gehele curriculum.

SLO zal de conceptexamenprogramma's beproeven in de onderwijspraktijk. De feedback die wordt opgehaald bij leerlingen, leraren en andere betrokkenen wordt gewogen en waar nodig wordt het conceptexamenprogramma aangescherpt. Daarna wordt het document vastgesteld door het ministerie van OCW. Vanaf dat moment kan het definitieve examenprogramma geïmplementeerd worden.

Leeswijzer

Dit conceptexamenprogramma begint met een karakteristiek, waarin de visie op wiskunde maatschappij en de positie van het vak in de bovenbouw van het voortgezet onderwijs staat beschreven. Daarna volgt het raamwerk: een schematische weergave van de inhouden per domein of subdomein. Daarna volgen de eindtermen. Per eindterm is een doelzin, uitwerking ('Het gaat hierbij om') en een illustratie ('Te denken valt aan') opgenomen. Tot slot staat in de bijlage de begrippenlijst.

Meer informatie

Meer informatie over de inhoudelijke keuzes en de inrichting van het proces is te vinden in het toelichtingsdocument conceptexamenprogramma's wiskunde voor havo en vwo (Brons & Tolboom, 2024).

Alle informatie over de totstandkoming, de opzet, werkwijze en inhoud van de conceptexamenprogramma's is te vinden op:

<https://www.actualisatie-examenprogrammas.nl/wiskunde>

2. Karakteristiek wiskunde maatschappij¹

Kenmerken van het vak wiskunde

Wiskunde wordt gebruikt om de wereld te beschrijven, te structureren, te organiseren en te begrijpen. Maatschappelijke en wetenschappelijke vraagstukken geven aanleiding tot wiskundige activiteiten. Denk aan werken met wiskundige modellen, probleemaanpakken en nauwkeurig redeneren. Bij deze activiteiten worden wiskundige concepten gebruikt, aangescherpt en ontwikkeld. Wiskundige denkwijzen, zoals abstraheren, classificeren, formaliseren en generaliseren, karakteriseren de wiskunde en dragen bij aan het analytisch vermogen.

Wiskundige kennis staat aan de basis van natuurwetenschappelijke en technologische ontwikkelingen en is daarmee onderdeel van cultuur en samenleving. Zo was de ontwikkeling van de moderne risicoanalyse onmogelijk zonder statistiek en kansrekening. Mede daarom maken veel disciplines gebruik van wiskunde. Denk aan economische, demografische en natuurwetenschappelijke modellen.

Wiskunde heeft een kenmerkende methodiek en vaktaal. Je ontwikkelt wiskunde in relatie tot de werkelijkheid en aan de hand van zuiver wiskundige vraagstukken. Bij het aanpakken van vraagstukken word je geleid door een wiskundig oriëntatie, een nieuwsgierige houding, een zekere speelsheid en gevoel voor de schoonheid van de wiskunde. Wiskunde ondersteunt het praktisch functioneren in onderwijs, beroepsbeoefening en in de samenleving.

Wiskunde maatschappij als schoolvak

Het schoolvak wiskunde maatschappij laat leerlingen kennismaken met wiskundige concepten, wiskundige activiteiten en denkwijzen. Een belangrijk onderdeel is het functioneel gebruik bij abstracte en realistische probleemsituaties. Ter ondersteuning is er voldoende aandacht voor basisvaardigheden, procedures die vlot en routinematig uitgevoerd worden, en waarop voortgebouwd wordt. Denk aan algebraïsch herleiden en statistische representaties, ook met gebruik van technologie.

Wiskunde in de bovenbouw bouwt voort op de onderbouw. Analyses worden complexer, met een verdieping van wiskundige concepten en verbreding naar

---

¹ In de tekst gebruiken we 'wiskunde' voor wiskunde maatschappij en natuur en 'wiskunde maatschappij' voor de programma's voor C&M en E&M.

andere onderwerpen. Wiskundig denken en werken vraagt in de bovenbouw meer zelfstandigheid, inventiviteit, initiatief en reflectie van leerlingen.

Wiskunde maatschappij gebruikt contexten met actuele en sociaaleconomische thema's. Het vak houdt wiskunde zo concreet mogelijk en in verbinding met alledaagse taal, en steekt in op een beperkte mate van abstractie en formalisering. Leerlingen leren vragen te stellen, argumenten te formuleren en wiskundige uitwerkingen kritisch te analyseren. Ze leren wiskundige vaktaal te interpreteren, te redeneren met verbanden, zichzelf te vertrouwen in het oplossen van problemen met gebruik van wiskunde, hun aanpak te formuleren in alledaagse taal, te werken met modellen en kritisch te kijken naar de rol van deze modellen in de wereld.

Wiskunde maatschappij voor leerlingen met het profiel C&M is een onderdeel van wiskunde maatschappij voor leerlingen met het profiel E&M. Het richt zich op vervolgoopleidingen die minder wiskundevoorkennis vereisen, zoals talen, geschiedenis en rechten. In deze wiskunde gaat het om gecijferdheid, statistiek, en wiskundig denken en redeneren.

Wiskunde maatschappij voor leerlingen met het profiel E&M bereidt voor op economische en sociaalwetenschappelijke vervolgoopleidingen. Het richt zich onder meer op redeneren en werken met verbanden en data. Het geeft een basis in differentiaalrekening en een verdieping in de statistiek. Leerlingen verwerven een breed repertoire aan wiskundige technieken, ook met gebruik van ICT.

Wiskunde maatschappij legt verbindingen met andere schoolvakken, zoals economie, aardrijkskunde en de kunstvakken. Zo draagt wiskunde bij aan verdieping en verbreding van inzichten, in zowel de wiskunde als in deze andere vakken. Leerlingen gebruiken wiskunde bij ontwerpen, onderzoeken en informatieverwerking. Ze kunnen wiskunde inzetten bij vakoverstijgende opdrachten, projecten en werkstukken.

Wiskunde maatschappij in de schoolsoorten

Havo

Omdat het havo voorbereidt op het hbo is er nadrukkelijk aandacht voor beroepsgerichte contexten en het oplossen van praktische problemen. Het functioneel gebruik van wiskunde staat centraal, met inzicht in wiskundige concepten, activiteiten en denkwijzen, en de samenhang daartussen. Leerlingen leren onderzoek uit te voeren in praktische, complexe probleemsituaties. Ze gebruiken wiskundige redeneringen met helder geformuleerde aannames en

beperkingen, en rapporteren mondeling en schriftelijk over hun aanpak en bevindingen.

Vwo

Het vwo bereidt voor op wetenschappelijke opleidingen en is daarom gericht op wetenschappelijke contexten. Leerlingen krijgen meer concepten dan op de havo, die ze breder en dieper leren. Voor aansluiting met het vervolgonderwijs is de onderbouwing van die concepten formeler en abstracter. Inzicht in de achtergrond en de samenhang van wiskundige onderwerpen is belangrijk. Leerlingen leren onderzoek doen, een probleemaanpak formuleren en een probleem oplossen in complexe, omvangrijke en minder afgebakende probleemsituaties.

3. Raamwerk met domeinen en subdomeinen

Hieronder vind je het raamwerk van wiskunde maatschappij - C&M geordend naar domeinen en subdomeinen. Het vak wordt afgesloten met een schoolexamen.

Domeinindeling	Titel (sub)domein
Domein A	Wiskundige concepten
Subdomein A1	Concepten bij activiteiten
Subdomein A2	Getallen en variabelen
Subdomein A3	Data en kans
Subdomein A4	Verbanden
Subdomein A5	Keuzeruimte
Domein B	Wiskundige activiteiten
Subdomein B2	Wiskundig probleemaanpakken
Subdomein B3	Onderzoeken met modellen
Subdomein B4	Redeneren en bewijzen
Subdomein B5	Digitaal wiskundig gereedschap
Domein C	Wiskundige oriëntatie
Subdomein C1	Formuleren en communiceren
Subdomein C2	Wiskundige houding

4. Eindtermen

Domein A Wiskundige concepten

Subdomein A1 Concepten bij activiteiten

Eindterm 1

De leerling gebruikt wiskundige concepten en procedures bij wiskundige activiteiten. (B)

Het gaat hierbij om:

- probleemaanpakken met wiskundige concepten;
- onderzoeken van wiskundige concepten met behulp van modellen;
- redeneren met wiskundige concepten.

Subdomein A2 Getallen en variabelen

Eindterm 2

De leerling werkt met getallen en variabelen. (B)

Het gaat hierbij om:

- verbanden leggen tussen verschillende notaties voor getallen;
- introduceren van een variabele in een probleemsituatie.

Te denken valt aan:

- gegevens vertalen van en naar procenten, indices, verhoudingen en schaal;
- informatie over meningen, gevoel, of ervaring vergelijkbaar maken met kwantitatieve variabelen, bijvoorbeeld bij maatschappijleer en biologie;
- gebruiken van wetenschappelijke notatie.

Eindterm 3**De leerling is rekenvaardig. (B)**

Het gaat hierbij om:

- benoemen en toepassen van rekenregels;
- werken met percentages, verhoudingen en breuken, en reële getallen;
- efficiënt gebruiken van rekenhulpmiddelen;
- schattend rekenen.

Te denken valt aan:

- omgaan met kentallen en referentiematen, zoals totaal, per inwoner, per dag, per vlucht, en per huis;
- strategisch rekenen in probleemsituaties met schattingen van orde van grootte, onder andere bij Fermi-problemen;
- eenvoudige berekeningen die passen bij het profiel uit het hoofd doen.

Eindterm 4**De leerling is algebraïsch vaardig. (B)**

Het gaat hierbij om:

- inzicht tonen in de structuur van algebraïsche uitdrukkingen;
- herleiden van algebraïsche uitdrukkingen;
- algebraïsch oplossen van lineaire vergelijkingen.

Te denken valt aan:

- oplossingen van vergelijkingen benaderen met een tabel of grafiek;
- ongelijkheden relateren aan grafieken van functies.

Eindterm 5**De leerling werkt met grootheden en eenheden. (B)**

Het gaat hierbij om:

- analyseren van eenheden;
- getallen afronden passend bij de context.

Te denken valt aan:

- omrekenen van eenheden als kilometer per uur (km/u) naar meter per seconde (m/s) en omgekeerd;
- bij formules de eenheden van een constante bepalen, bijvoorbeeld vanuit de formule $T = 2,8h - 134,1$, met de temperatuur T in $^{\circ}C$ en de hoogte h in km de eenheid van $2,8$ bepalen.

Subdomein A3 Data en kans

Eindterm 6

De leerling exploreert profielgerelateerde data met digitaal wiskundig gereedschap. (B)

Het gaat hierbij om:

- data verwerken in tabellen, grafieken en diagrammen;
- data samenvatten met centrum- en spreidingsmaten;
- beargumenteren welke verwerking en karakterisering van data geschikt is.

Te denken valt aan:

- redeneren over inkomensverdeling met begrippen, zoals modaal en mediaan inkomen en percentielen;
- vergelijken van groepen, bijvoorbeeld aan de hand van een frequentieverdeling van consumentengedrag en inkomens- of leeftijdsklassen als onderliggende variabele;
- redeneren met statistische representaties over verschillen tussen groepen, bijvoorbeeld over koopgedrag van jongeren en ouderen, op basis van frequentieverdelingen, centrum- en spreidingsmaten;
- redeneren over samenhang tussen variabelen op basis van spreidingsdiagrammen, bijvoorbeeld met spreidingsdiagram onderzoeken of er samenhang is tussen online koopgedrag en het gebruik van sociale media.

Eindterm 7

De leerling beoordeelt berichtgeving in media en onderzoek waarbij statistiek gebruikt wordt. (B)

Het gaat hierbij om:

- kritische vragen stellen over de kwaliteit van statistisch onderzoek;
- herkennen en weerleggen van misleidende statistische informatie.

Te denken valt aan:

- bespreken van belangrijke infographics en bijbehorende kernboodschappen in boeken, waaronder schoolboeken en atlassen;
- bespreken van misleidende diagrammen en grafieken en corrigeren in eenvoudige gevallen;
- gesprekken voeren over onderzoeksresultaten, over tevredenheid onder leerlingen en personeel over de school, bijvoorbeeld over de kantine, excursies en lesroosters;
- bij opdrachten en werkstukken gebruikmaken van statistische informatie uit rapporten over onderzoek en beleid, bijvoorbeeld rapporten van het Sociaal en Cultureel Planbureau over de kwaliteit van de samenleving.

Eindterm 8

De leerling formuleert conclusies over een populatie op basis van steekproeven. (B)

Het gaat hierbij om:

- evalueren van de invloed van de steekproefomvang en verdeling op statistische conclusies.

Te denken valt aan:

- een visual of infographic maken over methoden en achtergronden bij peilingen in verkiezingstijd, of tellingen bij evenementen;
- bespreken van het realiteitsgehalte van steekproefuitkomsten vanuit aandacht voor mogelijke fouten bij meten of dataverwerking.

Subdomein A4 Verbanden

Eindterm 9

De leerling redeneert met verbanden tussen variabelen. (B)

Het gaat hierbij om:

- interpreteren van verbanden in probleemsituaties;
- vertalen van en naar representaties van functies: beschrijving, tabel, grafiek en formule.

Te denken valt aan:

- in alledaagse contexten exponentiële en lineaire verbanden herkennen.

Eindterm 10**De leerling redeneert met standaardfuncties. (B)**

Het gaat hierbij om:

- herkennen en gebruiken van standaardfuncties van een lineair en exponentieel verband;
- benoemen van karakteristieke eigenschappen van standaardfuncties ten aanzien van groeigedrag en de globale vorm van de grafiek;
- redeneren met modellen van exponentiele groei.

Te denken valt aan:

- op basis van grafiek en tabel met meetwaarden een best passende standaardfunctie kiezen om het verband te beschrijven, bijvoorbeeld een exponentiele functie of een machtsfunctie;
- controleren of een standaardfunctie past bij een context.

Subdomein A5 Keuzeonderwerp**Eindterm 11****De leerling toont inzicht in een wiskundig onderwerp naar keuze. (B)**

Het gaat hierbij om:

- zich oriënteren op wiskunde;
- uitvoeren van wiskundige activiteiten;
- verbreden van wiskundige concepten;
- reflecteren op wiskundige houding.

Te denken valt aan:

- een debat organiseren over brede thema's, zoals wiskunde en kunst of taal, of de geschiedenis van de wiskunde vanuit biografieën van beroemde wiskundigen;
- zich verbreden in specifiek wiskundige thema's, zoals logica of perspectieftekenen;
- onderzoek van de rol van wiskunde in praktijk en beleid ten aanzien van maatschappelijke thema's, zoals technologie, globalisering, duurzaamheid en gezondheid.

Domein B Wiskundige activiteiten

Subdomein B1 Wiskundig probleemaanpakken

Eindterm 12

De leerling pakt niet-routineproblemen systematisch aan, waarbij wiskunde een rol speelt. (B)

Het gaat hierbij om:

- herkennen van en werken aan niet-routine problemen;
- gebruiken van de fasen van het proces van probleemaanpak;
- samenwerken en taken verdelen;
- effectief hulp vragen en gebruikmaken van bronnen;
- organiseren, monitoren en evalueren van het proces van probleemaanpak.

Te denken valt aan:

- geschikte heuristieken gebruiken die passen bij de fasen van probleemaanpak, zoals het ordenen van gegevens in een tabel, of het maken van een schets tijdens de oriëntatiefase;
- opdelen in praktisch oplosbare deelproblemen;
- ervaren hoe het is om vast te lopen in een probleem en vasthoudend strategieën inzetten om tot oplossingen te komen;
- hulpbronnen inschakelen, zoals een andere wiskundige techniek kiezen, exploreren met digitaal wiskundig gereedschap, of hulp van een ander zoeken;
- toepassen van de werkwijze van Pólya.

Eindterm 13

De leerling herkent en gebruikt een abstract perspectief op wiskundige concepten en technieken om op heuristische wijzen niet-routine problemen aan te pakken. (B)

Het gaat hierbij om:

- herkennen en gebruiken van algoritmische aspecten in wiskundige technieken, waarbij de aandacht verschuift naar globale eigenschappen;
- combineren van verschillende concepten en technieken;
- herkennen en beschrijven van voorbeeldproblemen waarin beheerste wiskundige technieken toegepast kunnen worden.

Te denken valt aan:

- lineaire verbanden onderscheiden in evenredig en niet-evenredig, en zien welke van toepassing is op een probleemsituatie.

Eindterm 14

De leerling doet onderzoek met behulp van wiskunde in een probleemsituatie. (B)

Het gaat hierbij om:

- vragen stellen met behulp van wiskunde bij een probleemsituatie;
- formuleren van een wiskundig probleem;
- formuleren van een vermoeden van wiskundige aard;
- systematisch werken volgens fasen van een onderzoekscyclus;
- onderbouwen van conclusies.

Te denken valt aan:

- vragen stellen over een probleemsituatie vanuit meerdere perspectieven;
- volgen van een onderzoekscyclus met fasen, zoals oriënteren, verkennen, analyseren, plannen, uitvoeren, conclusies trekken, verifiëren, presenteren;
- herkennen van een lineair probleem in de logistiek rondom reizen met de trein, auto en vliegtuig;
- onderzoeken van mogelijke generalisaties van een oplossing, binnen en buiten de wiskunde.

Subdomein B2 Onderzoeken met modellen

Eindterm 15

De leerling werkt met gegeven modellen. (B)

Het gaat hierbij om:

- vergelijken van bestaande modellen;
- kritisch bekijken van bruikbaarheid van modelresultaten;
- evalueren van aansluiting bij probleemsituaties;
- evalueren van aannames.

Te denken valt aan:

- verschillende modellen ontwikkelen voor berekening van bijvoorbeeld een inflatie-index, de Living Planet Index, of de Human Development Index;
- bespreken van toekomstscenario's over technologie, gezondheid, klimaat of bevolking;
- bespreken van een grafisch model van veranderingsgedrag, bijvoorbeeld bij innovaties, marktaandelen en consumentengedrag;
- bespreken van een grafisch model van inkomensverdeling.

Subdomein B3 Redeneren en bewijzen

Eindterm 16

De leerling redeneert wiskundig in stappen. (B)

Het gaat hierbij om:

- herkennen van inductief redeneren.

Te denken valt aan:

- inzicht tonen in onderliggende modellen bij standaardopgaven;
- op eenvoudige beweringen reageren, zoals "bij een muntworp van negen van de tien keer kop is de munt niet zuiver".

Eindterm 17

De leerling werkt met algoritmes. (B)

Het gaat hierbij om:

- aangeven of een beschrijving van een werkwijze al dan niet om een algoritme gaat;
- formuleren van een bekende wiskundige techniek als een algoritme;
- herkennen van mogelijkheden en beperkingen in de bruikbaarheid van algoritmen.

Te denken valt aan:

- proberen of algoritmes bruikbaar zijn om repeterende handelingen efficiënt uit te voeren;
- het Algoritmisch Historisch Museum bezoeken.

Subdomein B4 Digitaal wiskundig gereedschap

Eindterm 18

De leerling gebruikt geschikt digitaal gereedschap. (E)

Het gaat hierbij om:

- exploreren van data;
- omzetten van informatie in statistische representaties.

Te denken valt aan:

- berekenen van gemiddelde bij een dataset met een wetenschappelijke rekenmachine.

Domein C Wiskundige oriëntatie

Subdomein C1 Formuleren en communiceren

Eindterm 19

De leerling toont inzicht in de vaktaal van de wiskunde. (B)

Het gaat hierbij om:

- beheersen van wiskundige symbolen;
- begrip tonen van wiskundige begrippen;
- begrip tonen van visuele representaties;
- vertalen van dagelijkse taal naar vaktaal en andersom.

Te denken valt aan:

- verwerken van online informatie in tabellen of infographics die gebaseerd zijn op aardrijkundige en economische statistieken.

Eindterm 20

De leerling communiceert in de vaktaal van de wiskunde. (B)

Het gaat hierbij om:

- verwoorden van gedachten in vaktaal;
- deelnemen aan samenwerkingsvormen;
- hanteren van de juiste notaties, conventies en benamingen;
- maken van visuele representaties;
- verslag doen van onderzoeksmethoden en resultaten.

Te denken valt aan:

- correct gebruiken van wiskundige conventies, zoals intervalnotaties en het isgelijktteken;
- gebruiken van zorgvuldige lay-out bij grafieken en diagrammen waarin de verschillende sectoren van de economie worden weergegeven.

Subdomein C2 Wiskundige houding

Eindterm 21

De leerling past wiskundige denkwijzen toe. (B)

Het gaat hierbij om:

- patronen zoeken;
- structuren beschrijven;
- classificeren.

Te denken valt aan:

- gebruiken van wiskundige denkwijzen als generaliseren, en formaliseren na oplossen van een probleem, waarbij vragen gesteld worden als "waar geldt dit nog meer?", "hoe kan deze aanpak effectief en efficiënt vastgelegd worden?";
- herkennen en expliciteren van wiskundige denkwijzen, zoals specificeren, abstraheren, concretiseren, classificeren, karakteriseren als heuristische bij het oplossen van problemen;
- analogieën zien tussen wiskundige denkwijzen en denken en leren in dagelijkse praktijk;
- gebruiken van wiskundige denkwijzen als generaliseren, abstraheren en structuren beschrijven en formaliseren na oplossen.

Eindterm 22

De leerling herkent en gebruikt wiskunde in dagelijkse, maatschappelijke en onderwijsgerichte situaties. (E)

Het gaat hierbij om:

- vragen stellen vanuit wiskunde over de wereld;
- toepassen van wiskundige activiteiten en denkwijzen;
- gebruiken van wiskunde in andere vakken;
- evalueren van gebruik van wiskunde in cultuur en maatschappij.

Te denken valt aan:

- gebruiken van wiskunde bij informatievaardigheden, en de vakspecifieke benaderingswijze van maatschappijleer bij de analyse van maatschappelijke en politieke vraagstukken;
- herkennen en beschrijven van gebruik van wiskunde in beeldende kunst, architectuur, dans, talen en muziek;
- herkennen van wiskundige onderwerpen in cultuurhistorische context en omgekeerd, aandacht voor historisch culturele aspecten in wiskunde.

Eindterm 23

De leerling legt verbanden tussen ervaringen, persoonlijke interesses en kwaliteiten, vervolgoopleidingen en toekomst. (E)

Het gaat hierbij om:

- verkennen van de plaats en functie van wiskunde in de samenleving;
- oriënteren op sectoren, beroepen en vervolgoopleidingen waarin de kennis en vaardigheden van het schoolvak wiskunde relevant zijn;
- deelnemen aan activiteiten gerelateerd aan het schoolvak wiskunde;
- verwoorden van de eigen kwaliteiten en interesses passend bij het schoolvak wiskunde;
- reflecteren op opgedane ervaringen in het kader van oriëntatie op studie en werken.

Te denken valt aan:

- vragen stellen, in de vorm van een voorbereid, mondeling interview, aan mensen met diverse beroepen over hoe zij wiskunde gebruiken in de beroepspraktijk;
- meebeslissen over een enquête die op school gehouden wordt over bijvoorbeeld lespraktijken of schoolbeleid ten aanzien van ICT-gebruik, of het aanbod in de kantine;
- onderbouwen van een studiekeuze vanuit aandacht voor de eigen affiniteit met wiskunde en ervaringen opgedaan tijdens open dagen van onderwijsinstellingen, bedrijven of organisaties;
- verwoorden van affiniteit met en capaciteit voor wiskunde en dit verbinden met het zich oriënteren op een vervolgoopleiding.

Bijlage - Begrippenlijst wiskunde

Hieronder lees je de vakspecifieke begrippen en hun omschrijving.

Begrip	Omschrijving
Algoritme	Een eenduidige beschrijving van de stappen die nodig zijn om een probleem op te lossen, en van de volgorde van die stappen.
Centrummaten	Gemiddelde, mediaan en modus.
Data	Gegevens. Resultaat van waarnemingen.
Dataset	Een verzameling van samenhangende data.
Diagram	Een visueel gestructureerde weergave van een dataset.
Eenheden	Een maat waarin de waarde van een grootte wordt uitgedrukt.
Functie	Een relatie tussen de verzameling van de mogelijke waarden van inputvariabelen en de verzameling waarden van outputvariabelen, waarbij aan ieder element uit de verzameling van inputvariabelen precies één element uit de verzameling outputvariabelen is gekoppeld.
Gecijferdheid	Het vermogen om adequaat te handelen en redeneren in (alledaagse) situaties waarin getallen, getalsmatige en meetkundige aspecten naar voren komen.
Grafiek	Een weergave in een assenstelsel van een dataset waarin twee of meer variabelen aan elkaar gekoppeld zijn.
Grootte	Een eigenschap van een verschijnsel of object, die kan worden uitgedrukt in een numerieke waarde en zo nodig een eenheid. Voorbeelden met eenheden zijn lengte, inhoud, tijd en geheugenomvang. Voorbeelden zonder eenheden zijn indices.
Heuristiek	Een probleemaanpak die geen garantie biedt op het vinden van een oplossing, maar de kans daarop wel vergroot.
Niet-routineprobleem	Een wiskundige opgave die de leerling op onbekend terrein brengt.

Patroon	Een regelmaat in een rij getallen of andere wiskundige objecten. Patronen kunnen worden weergegeven in taal, rijen getallen en figuren, tabellen, diagrammen, grafieken, en formules. Patronen kunnen herhalend van karakter zijn, maar dat hoeft niet.
Referentiemaat	Een referentiemaat is iets concreets dat men zich kan voorstellen bij een eenheid.
Rekenaanpak	De rekenvorm in combinatie met de rekenwijze die wordt gebruikt om een rekenopgave op te lossen.
Rij	Een opeenvolging van getallen of andere wiskundige objecten. In een rij kan zich een patroon voordoen, maar dat hoeft niet. In het primair onderwijs wordt hiervoor ook wel het woord <i>reeks</i> gebruikt.
Spreidingsmaten	Spreidingsbreedte, interkwartielafstand en standaardafwijking.
Standaardverband	Een lid uit een familie van verbanden, die zich van de verbanden uit andere families onderscheiden op een of meer specifieke kenmerken. In het voortgezet onderwijs zijn dat bijvoorbeeld: lineair verband, exponentieel verband, kwadratisch verband.
Standaardfunctie	Een functie met een afhankelijke en onafhankelijke variabele zonder parameters, zoals $y = x$, $y = 1/x$ en $y = \sqrt{x}$.
Variabele	Een uitdrukking, meestal aangegeven met een letter, die is gedefinieerd voor waarden binnen een bepaalde verzameling. Een variabele heeft vaak betrekking op numerieke grootheden en functies daarvan, maar kan ook worden gebruikt om elementen van verzamelingen weer te geven die geen getallen zijn.
Verband	Een relatie tussen variabelen of grootheden.
Verwachtingswaarde	De verwachtingswaarde van een toevalsvariabele is de waarde die deze toevalsvariabele gemiddeld genomen zal aannemen. Dit gemiddelde is het gewogen gemiddelde van alle mogelijke uitkomsten met als gewichtsfactor de kans dat een bepaalde waarde zich voordoet.
Wiskundetaal	Taal die bij rekenen en wiskunde een rol speelt: begrippen, naamgeving van concepten, symbolen, notaties, en de betekenissen en uitspraak daarvan.

Wiskundig model	Een wiskundig model is een abstracte weergave van een situatie, die bepaalde kenmerken benadrukt en andere kenmerken weglaat. Bijvoorbeeld een schematische tekening, een rekenaanpak of een wiskundige formule bij een situatie.
Wiskundig modelleren	Het gebruiken, aanpassen en construeren van een geschikt wiskundig model.
Wiskundige attitude	Persoonlijke houdingen ten aanzien van wiskunde in combinatie met de bereidheid en mogelijkheid om de wereld te beschouwen vanuit een wiskundig perspectief.
Wiskundige representatie	Een weergave van een wiskundig concept.

Als landelijk expertisecentrum richt SLO zich op de ontwikkeling van het curriculum in het primair, speciaal en voortgezet onderwijs in Nederland. We werken met het onderwijsveld aan de doelen, kaders en instrumenten waarmee scholen hun opdracht vanuit een eigen visie kunnen vervullen.

We brengen praktijk, beleid, maatschappelijke ontwikkelingen en onderzoek samen en stellen onze expertise beschikbaar aan onderwijs en overheid, bijvoorbeeld in de vorm van leerplannen, tools, voorbeeldlesmaterialen, conferenties en rapporten.

Bezoekadres
Stationsplein 1
3818 LE Amersfoort

Postadres
Postbus 502
3800 AM Amersfoort

T +31 (0)33 484 08 40
E info@slo.nl
W www.slo.nl

 [company/slo](https://www.linkedin.com/company/slo)
 [SLO_nl](https://twitter.com/SLO_nl)